

Atıf: Becerikli, R., & Akarcan, M. (2026). Somuncu Baba (2016) filminin anlatı ve tema incelemesi. *Journal of Communication, Sociology and History Studies*, 6(1), 32-44. <https://doi.org/10.53723/cosohis.70>

Akademik Editör: Didem Deniz Anamur

Alındı : 2 Mayıs 2026

Kabul Edildi : 11 Haziran 2026

Yayın : 10 Temmuz 2026

Telif Hakkı: Bu eser, Creative Commons Atıf-Ticari Olmayan 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) ile lisanslanmıştır.

Etik ve Veri Kullanım Beyanı: Bu çalışmada kullanılan tüm veriler, araştırmanın şeffaflığını ve doğruluğunu sağlamak adına uygun şekilde yönetilmiştir.

Fonlama: Bu çalışma, herhangi bir kurum, kuruluş veya fon sağlayıcıdan mali destek alınmadan, tamamen yazar(lar)ın kendi kişisel çabaları ve kaynaklarıyla gerçekleştirilmiştir.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Somuncu Baba (2016) Filminin Anlatı ve Tema İncelemesi

Rifat Becerikli¹, Müşfik Akarcan²

¹ Yozgat Bozok Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü Öğretim Üyesi, Yozgat; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6392-8330>, rifat.becerikli@bozok.edu.tr

² Yozgat Bozok Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon ve Sinema Bölümü Öğretim Üyesi, Yozgat; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8846-1404>, musfik.akarcan@bozok.edu.tr

Öz

Sinema bir anlatı sanatıdır. Anlatı olay örgüsünün belirli bir düzende aktarılmasını ifade etmektedir. Aynı şekilde karakter, mekan ve zaman ilişkisinin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Yüzyıllar boyunca insanın iletişim ve hikayeleştirme ihtiyacı içinde olmasından dolayı çeşitli anlatı biçimleri oluşmuştur. Sözlü kültür daha sonra yazılı ve görsel kültüre doğru değişim göstermiştir. Öte yandan anlatı ögesi bütün kültürlerde çok az farklılıklarla kullanıla gelmektedir. Çalışmada amaçlı örnekleme yöntemine göre son yıllarda az rastlanan tasavvufi temalı filmlerden biri olan Kürşat Kızbaz'ın yönettiği *Somuncu Baba* (2016) seçilmiştir. Araştırmada tematik ve anlatı analizi birlikte kullanılmıştır. Tasavvuf temelinde zühd, seyr-sülük/sefer, fakr, nefis/nefis ve sabır kavramlarının tematik olarak filmde ön planda olduğu belirlenmiştir. Filmsel evrene daha sonra olay örgüsü ve karakterler temelinde anlatı analizi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda film temelinde Somuncu Baba'nın zahid olduğu ortaya çıkmaktadır. Tanınmayı, bilinmeyi ve ön planda olmayı istememektedir. Ayrıca dünya nimetlerine yüz çeviren nefsinin bu konuda dizginleyen birisidir. Sabır ile istikametini bozmadan ilahi yüce Yaradana kavuşmak maksadı ile çeşitli yolculuklar/seferler yapmıştır. Bu bağlamda Somuncu Baba'nın seyr-ü sülük anlayışı temelinde hareket ettiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Somuncu Baba, Türk Sineması, Anlatı

Narrative and Thematic Analysis of the Movies *Somuncu Baba* (2016)

Abstract

Cinema is a narrative art. Narrative refers to the transmission of a plot in a specific order. Similarly, it arises as a result of the relationship between character, place, and time. Throughout the centuries, various forms of narrative have emerged due to humanity's need for communication and storytelling. Oral culture later transformed into written and visual culture. On the other hand, the narrative element has been used with very little variation across all cultures. In this study, using purposive sampling, Kürşat Kızbaz's *Somuncu Baba* (2016), a film with a Sufi theme that has been rarely seen in recent years, was selected. The research uses both thematic and narrative analysis. It was determined that the concepts of asceticism, patience/trust in God, and ego/self are thematically prominent in the film. The narrative analysis was then conducted based on the plot and characters. The study concludes that *Somuncu Baba* is an ascetic, not seeking recognition, fame, or prominence. Furthermore, he is someone who has turned away from worldly pleasures and restrained his ego in this regard. With patience and without deviating from his path, he has undertaken various journeys/expeditions with the aim of reaching the divine Creator. In this context, it is seen that *Somuncu Baba* acted on the basis of his understanding of spiritual journey.

Keywords: Somuncu Baba, Turkish cinema, Narrative

Giriş

Nesiller boyunca insanın temel ihtiyaçlarından biri iletişim olmuştur. Diğer bir anlatımla insan kendini ifade etmek için çeşitli araçlardan yararlanmak zorunda kalmıştır. Bu bağlamda insanlar efsaneler, hikayeler, öyküler ile kendi düşünce ve eylemlerini anlatmak ihtiyacı içindedirler. İnsanların kendini dışa vurma arzuları insanlık tarihi kadar eskidir ve insanların var olduğu her yerde kaçınılmaz olarak anlatı bulunmaktadır (Atabek, 1992: 339). Binlerce yıldan bu yana kuşaktan kuşağa sözlü olarak aktarılan mitolojik öykülerle masallar yeryüzündeki ilk ve önemli "anlatım" biçimlerini oluşturmuşlardır (Adanır, 2003: 136).

Sözlü kültürde insanlar, ateşin nasıl yakılacağından, şifalı otların toplanmasına ya da hayvanların avlanma metotlarına kadar birçok bilgiyi anlatılar yoluyla nesiller boyu aktarmışlardır. Önceleri sözlü kültürün bir yansıması olarak görülen anlatı daha sonra yazılı kültürü de sirayet eder. Devamında görsel kültürü de temel özellikleri aynı kalarak etkiler. Binlerce yıldır değişmeyen simgeler günümüzdeki anlatılarda karşımıza çıkmaktadır (Arslantepe, 2008: 241). İyiler-kötüler, fakirler-zenginler, güzeller ve çirkinler gibi simgeler bütün türlerde tiyatrodan edebiyata, resimden, sinemaya birçok sanat yapıtında bulunan ortak anlatı kodlarıdır. Böylece insanlar anlatıda sunulan dünyaya göre hikayeyi anlamlandırabilmektedir.

İnsanların bilgi aktarma süreçlerinde anlatılar en önemli yapılarıdır. Mitler, masallar menkıbeler hepsi birer anlatı biçimleridir. Anlatı temelde bir olay örgüsünün dinleyiciye ya da izleyiciye nasıl sunulacağını ifade etmektedir. Anlatıların belirli mesajları iletmesi gerekmektedir. Her anlatının sonucunda karşı tarafa ulaşılması istenen bir veri bulunmaktadır. Örneğin yalancı çoban hikayesinde yalan söylemenin büyük sorunlara yol açacağı mesajı iletilmektedir. Anlatı filmin öyküsünün nasıl sunulacağıdır. Bu bağlamda senarist ve yönetmenin çeşitli seçimlerini içermektedir. Anlatının en önemli belirleyici özelliklerinden biri zamansal boyutudur. Bir anlatıyı betimlemeden ayıran şey, olayların kronolojisinin önemidir. Örneğin bir film klasik anlatı biçiminde zamanın çizgisel olarak aktırılacağı gibi zamanda geri dönüşler (flashback) ve ileriye gidişler (flashforward) ile de ifade edilebilir.

Bütün anlatı metinleri temel olarak bir olay örgüsüne (ploting) sahiptir (Sözen, 2008: 124). Anlatıda olay

örgüsü neden-sonuç ilişkisine bağlı olarak hikayenin ilerlemesini, gelişmesini ve sonuçlanmasına sağlayan birbirinden bağımsız küçük olaylardır. Bu olaylar birleştiğinde anlamlı bir bütün meydana gelmektedir. İzleyicinin anlatı düzeyinde ilerlemesi için de bu küçük olayları takip edip birleştirmesi önemlidir. Bu bağlamda anlatılar seyircilerin ya da dinleyicilerin merak ve ilgisini her zaman yüksek seviyede tutan yapılarıdır. Diğer bir ifade ile anlatılar seyirci ile var olurlar ancak yazar ya da yönetmenin verdiği şekillere göre anlam oluşmaktadır.

Anlatı temelde üç kavram üzerinden şekillenmektedir. Bunlar zaman, mekân ve kişi ilişkileridir; bu üç temel unsura sahip olmaması düşünülemez (Adanır, 2003: 147). Herhangi bir film bu üç unsurun çeşitli biçimlerinden oluşur. Anlatıda belirli bir karakterleri başrol oyuncusu olarak belirlemek gerekmektedir (Atabek, 1992: 342). Böylece ana izler kitlesi insan olan seyirciyi, hikayenini ve anlatının etkilemesi daha hızlı ve derinden olmaktadır. Anlatılarda olaylar belirli kişiler üzerinden aktarılmaktadır. Öte yandan bu anlatı kişilerinin sosyolojik, fizyolojik ve psikolojik bazı özelliklere sahip olması da beklenmektedir. Filmlerde karakterler, olayların gelişimi ve devamlılığı için temel etkidir. Sinema insanı anlatma sanatlarından biridir. Bu bağlamda filmlerde temel karakterler insanlardır. Filmi izleyen kişiler beyazperdedeki karakterler ile kendilerini özdeşleştirme imkanı bulurlar.

Anlatı araştırması ise deneyimlenen bir olay ya da olaylar dizisinin hikâyeler yoluyla başka kişi ya da kişilerle paylaşılması temeline dayanmaktadır (Saban ve Sarıçelik, 2018: 230). Diğer bir ifade ile bireysel, toplumsal vb. çeşitli öykülerin nasıl anlatıldığının derinlemesine analiz edilmesidir. Bu bağlamda anlatı araştırmalarının temel amacı hikayelerin nasıl sunulduğunu göstermektir denilebilir (Uğuz ve Tekindal, 2021: 91).

Tematik analiz, veriler içindeki kalıpları (temaları) belirleme, analiz etme ve raporlama yöntemidir. Veri setinizi en zengin ayrıntılarla düzenler ve tanımlar (Braun ve Clarke, 2006: 79). Bunun için anlatı dikkatlice incelenir, anlatının temel mesajı ve bu mesaja uygun birbiriyle bağlantılı temaları ortaya konulur. Tematik analiz, veri setlerinin en küçük boyutlarda düzenlenmesini ve derinlemesine (zengin)

betimlenmesini sağlar (Braun ve Clarke, 2006: 85). Tematik analiznin amacı, temaları tanımlamak, araştırmaya hitap etmek veya çeşitli konular hakkında bir şeyler söylemek için bu temaları kullanmaktır. Bu, verileri özetlemekten çok daha fazlasıdır. İyi bir tematik analiz, verileri yorumlar ve anlamlandırır (Çarıkçı vd., 2024: 130).

1. Somuncu Baba'nın Hayatı

Somuncu Baba'nın genel olarak gerçek adı Şeyh Hâmidüddin-i Veli, Şeyh Hamid-i Veli ya da Şeyh Hamid-i Veli Aksarayi olarak belirtilmektedir (Ulu, 2024: 24). Bunun yanında tarihsel süreçte çok çeşitli adlar ile de anılır. Somuncu Baba'nın ne zaman doğduğu ve kaç yıl yaşadığı ile ilgili kesin kayıtlar yoktur (Ulu, 2024: 30). Şeyh Hamid-i Veli kaynaklara göre Kayseri'de doğmuştur (Ulu, 2016: 19). Çocukluk yıllarını Kayseri'de geçirir. Şeyh Hamid-i Veli'nin babası, Şeyh Şemseddin Musa El- Kayserî olup dönemin diğer Horasan erenleri gibi Anadolu'ya göç eden tasavvuf büyüklerindedir (Ulu, 2016: 19). Somuncu Baba, ilk tahsilini babasıyla yapmış ve tasavvufa ilgisini babasından almıştır (Ulu, 2016: 20). Babasının yolundan gitmek isteği hayatının her alanına hâkim olmuştur. İlim öğrenme çabası içinde Somuncu Baba, Aksaray'da Mahmud Mazdekani'ye ait dergâhta müritlik yapmaya başlar (Ulu, 2024: 37). Dergâhta çalışırken başta şeyhi olmak üzere herkes tarafında sevilen sayılan birisi olur. Aksaray'da bulunduğu sırada Mahmud Mazdekâni Hazretlerinin kızı Necmiye Sultan ile evlenir (Ulu, 2016: 20).

Aksaray'dan ayrıldıktan sonra yine yollara düşer. Somuncu Baba, ilmini ve tasavvufî bilgisini arttırmak için dönemin mühim ilim ve irfan merkezlerinden biri olan Şam'a gider. O dönemde zahiri ve batını ilimlerde ilerlemek isteyen kimseler, Arap ve İran bölgesine seyahatler ederlerdi (Ulu, 2016: 21). Bayezid-i Bistami Hankahı'na gitmiş şeyhlerden Şadi-i Rumi'ye bağlandığı rivayet edilmektedir (Dikici, 2017: 13). Şam'a gidip gelen alim ve ariflerden vaktin en büyük kâmil mürşidini aramaktaydı (Dikici, 2017: 13).

Ariflerin Sultanı olarak tanımlanan Bayezid-i Bistami'nin ruhaniyetinden manevi terbiye gördüğü Hızır Aleyhi's-selam ile sohbet ettiği rivayet edilmektedir (Şimşek, 2020: 15). Somuncu Baba bu iki zattan aldığı manevi feyz nedeniyle üveysî olarak

görülmektedir. Üveysilik maddi olarak görüşmeleri mümkün olmayan kişilerin rüya veya hâl yoluyla manevi olarak görüşmeleridir (Ulu, 2016: 23-24).

Yoluna devam edip İran'a Erdebil eyaletine gider. Erdebil'de kimden eğitim aldığı konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Ulu'ya (2024) göre Sadreddin-i Erdebili hocasıdır ve eğitimini ondan almıştır; öte yandan Dikici'ye (2017) göre Alaeddin-i Erdebili Somuncu Baba'nın hocasıdır.

Safiyüddîn-i Erdebilî'den sonra vasiyeti gereği yerine geçen oğlu Sadreddîn-i Erdebilî Somuncu Baba'nın şeyhidir. Sadreddîn-i Erdebilî, babası gibi evliyanın büyüklerinden olup âlim bir zat idi (Ulu, 2024: 26). Diğer görüşe göre Tebriz yakınlarında Hoy şehrindeki Şeyh Alaeddin Ali Erdebili'nin dergahına gider zikirlerine katılır (Dikici, 2017: 14). Alâeddîn-i Erdebilî, bir gün Hâmid-i Velî'ye; "Artık bizden öğrendiğin ilmi, Allahü Teâlâ'nın dinini, insanlara öğretmek üzere Anadolu'ya git!" buyurdu. Ona böylece insanları yetiştirmek için icazet verdi (Dikici, 2017: 15).

Erdebil'den ayrıldıktan sonra bir müddet Darend'e de kalmıştır (Ulu, 2024: 51). Oradan da Kayseri'ye geçmiştir. Somuncu Baba daha sonra Aksaray'a geri döner. Bu dönem Hacı Bayram-ı Veli de onun dergahına katılır. Somuncu Baba ve Hacı Bayram-ı Veli ile birlikte Bursa'ya gider (Ulu, 2024: 56). Bursa'da fırın yaptırır, dağdan odun getirir, onunla ekmeklerini pişirirdi. Ekmek küfesini sırtına alarak; "Somun! Müminler somun!" diyerek ekmeklerini satardı (Şimşek, 2020: 37). Somuncu Baba lakabını dağıttığı sıcak ekmeklerden almıştır.

Bir Cuma günü Ulu Cami'nin açılışı yapılacağı ilân edilir. O gün Padişah Yıldırım Bayezid Hân, damadı büyük âlim Emir Sultan ve Molla Fenârî hazretleri birliktedir. Bursalılar Ulu Câmîyi hınca hınç doldurmuşlardır. Yıldırım Bayezid Hân, câminin açılış hutbesini okumak üzere Emir Sultan'ı çağırır, Emir Sultan; "Aramızda devrin büyüğü Somuncu Baba varken bize hutbe okumak düşmez" der (Ulu, 2024: 59). Böylece hutbeyi istemeye istemeye Somuncu Baba okumak zorunda kalır. Somuncu baba Ulu Cami'de yaptığı vaaz da Fatiha süresinin yedi farklı makamda tefsirini yapar. Veliliği bütün Bursa'da fark edilince Bursa'yı terk eder. Somuncu Babanın miladi 1412 yılının sonunda vefat ettiği kabul edilmektedir (Ulu, 2024: 60). Kabrinin de Aksaray'da olduğu görüşü güçlü biçimde

savunulmaktadır. Ancak Darendede merkezli farklı görüşler de vardır. Somuncu Baba, Anadolu tasavvufu açısından önemli bir isimdir. Hacı Bayrâm-ı Velî, Molla Fenârî, Emir Sultan onun müritleri arasındadır. Somuncu Baba, bunca tanınmış ismin yetişmesinde katkı sağladığı gibi eserler yazmak suretiyle de Anadolu tasavvuf anlayışına katkıda bulunmuştur (Ulu, 2021: 142).

2. Yöntem

Çalışmada tarihsel süreçte Anadolu topraklarında İslami bilginin gelişiminde öncülük eden Somuncu Baba filmi anlatı çözümlemesi yöntemi ile incelenecektir. Bu bağlamda filmde geçen tasavvuf özelliklerinin karakter, zaman ve mekan özellikleri bakımından kullanımları ön planda ele alınacaktır. Tasavvuftaki zühd, seyr-sülük/sefer, fakr, nefis/nefis ve sabır gibi kavramlar incelemenin merkezini teşkil etmektedir.

Somuncu Baba filminin seçilmesinin amacı tasavvuf kavramlarının en net görüldüğü yapımlardan biri olmasıdır. Bu bağlamda amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Türk Sineması'nda 2000'li yıllar boyunca benzeri yapımlar genellikle televizyon filmi olarak kalmakta sinemalarda gösterime girmemektedir. Öte yandan Mevlana yada Yunus Emre'ye nazaran Somuncu Baba daha az bilinen bir şahsiyettir. Somuncu Baba gibi önemli bir şahsiyetin genç kuşaklar tarafından bilinmesine vesile olması bakımından film önem arz etmektedir. Film temelde bir biyografi öz yaşam hikayesidir. Yönetmenin anlatı yoluyla kişinin hayatının her anını hikayeleştirmesi mümkün değildir. Sinemasal zaman içinde Somuncu Baba'nın hayatından hangi kesitlerin alınıp yaşam hikayesinde sunulduğu irdelenip hayatındaki bu kesitlerin tasavvuf bağlamında önemi kavramsal olarak açıklanmıştır. Çalışmada nitel analiz yöntemlerinden anlatı analizi ve tematik analiz beraber kullanılmıştır. Somuncu Baba filmi üzerine yapılan bu çalışmada tematik analiz, filmin tasavvufi düşünce dünyasını oluşturan temel kavramları ortaya çıkarmak için; anlatı analizi ise bu kavramların filmde Somuncu Baba karakterinin manevi yolculuğu içerisinde nasıl anlam kazandığını göstermek için seçilmiştir. Böylece araştırmada hem filmin içerdiği tasavvufi değerler hem de bu değerlerin sinematik anlatı içinde nasıl yapılandırıldığı birlikte incelenmiştir. Bu bağlamda iki

yöntemin birlikte kullanılması, özellikle dini ve tasavvufi biyografi filmlerinin analizinde metodolojik açıdan uygun bir tercih olarak değerlendirilebilir.

3. Somuncu Baba Filminin Çözümlemesi

Kürşat Kızbaz 2008 yılında Mevlana Celaleddin-i Rumi, 2014 yılında Yunus Emre ve 2016 yılında Somuncu Baba'nın hayatını anlatan sinema filmleri çekmiştir. Son yıllarda ender olarak vizyona giren dini ve tasavvufi filmlere örneklerdir. Öte yandan Mevlana ve Yunus Emre hem Türkiye'de hem dünyada hatırı sayılır izleyici kitlesi çekmesi beklenen şahsiyetlerdir. Buna karşın Somuncu Baba ülkemizde bile herkesin çok bilmediği bir velidir. Bu bağlamda Somuncu Baba filmi insanların bu büyük şahsiyeti tanınması konusunda yardımcı olacaktır.

3.1. Filmin Anlatısındaki Zühd Temasının İncelenmesi

Somuncu Baba'nın tasavvuf temelinde en büyük özelliğinin zühd ilkesine bağlılığı olduğu söylenebilir. Zühd yapmak dünyayı akıl ve kalbinden çıkarmaktır (Gazali, 2004: 106). Aynı şekilde sadece Allah'a yönelmektir. Arap dilbilimciler zühd kökünden türeyen bütün kelimelerde azlık ve azla yetinme manalarının bulunduğunu belirtir (Yıldırım, 2014: 28). Zühd içindeki kişi dünyadan beklediklerini azaltmalıdır. Bu bağlamda ihtiyaç azaldıkça ve özellikle ortadan kalktıkça kalbin Allah Teala'ya yönelmesi kolaylaşmaktadır (Gazali, 2004a: 272). Diğer yandan zühd sahibi ahiret nimetlerine de temkinli yaklaşır. Zaruri olmayan her şeyi terk etmek, Hakk'a yönelmek için dünyadan da ahiretten de el etek çekmek gerekmektedir (Uludağ, 2016: 397). Zühdün hakikati, Allah Teala'nın vereceği ahiret nimetleri yanında dünyadaki şeyleri küçük ve önemsiz bulup onlardan da yüz çevirmektir (Gazali, 2004a: 273). Bu bağlamda ahiretteki nimetlerden de Allah'a yönelmek temelinde, arzulamamak lazımdır. Diğer bir anlatımla kişi, Allah'a kulluk görevini yerini getirirken ne dünyada ne de ahirette kazanacaklarını hesaplamaz. Sadece Yüce Rabbe yönelmek ister. Zühdün manası, bir şeye meyli terk etmektir (Kısakürek, 1991: 55). İnsan dünyaya alışmış, dünya nimetlerini içselleştirmiş kimsedir. Terk edilecek meyil temelde dünyadaki yiyecek, giyecek, eş, dost gibi unsurlardır. Öte yandan terk edeceği başka meyil çıkarıcılık ve yararcılıktır. Kişi yaptığı eylemler ne kadar sevap

kazanırım diye düşünmez. Bunu Rabbi ile arasına giren hususlar olarak düşünür.

Zühde göre yaşayanlara ise zahid denilmektedir. Gerçek manada zahid olan kulun ise arzularını terk etmesi ve bunun süreklilik kazanması esastır (Geylani, 2015: 118). Zühd içindeki kişi eylem ve davranışlarında belirli bir istikamete bağlı kalmak zorundadır. Süreklilik kazanmayan iş gerçek bir olgunluğa da erişmemiştir. Zâhid olmanın anlamı; bir şeyi hakir ve değersiz görerek ondan yüz çevirmek ve Rabbe doğru daha yüksek hedeflere yönelmektir (Yıldırım, 2014: 28). Bu bağlamda zahid, her an Rabbinin düşünen ve gönül gözü Rabbinden başka hiçbir şeye yönelmeyen kimsedir (Erginli, 2006: 1278). Aynı zamanda zahid cömert olan kişidir (Erginli, 2006: 1280). Diğer insanlara karşılıksız, gönülden, Allah rızası için yardım edendir. Somuncu Baba da kendi isteği ile dünya nimetlerini terk eden bir zahiddir.

Süfilerin düşüncesinde “zahid” kelimesi, dünya ve ahirette Allah'tan başka her şeyi bırakan kimsedir (İbn Arabi, 2007b: 148). Dünya ile uğraşmak dünyaya gönlünün kayması Allah'tan uzaklaşmak demektir. Yolunu istikametini değiştirmek anlamına gelmektedir. Zühdün çeşitleri bulunmaktadır. Bunlar “1. Dünyadan yüz çevirme, 2. Halktan yüz çevirme, 3. Haram ve şüphelilerden yüz çevirme, 4. Helâllerden yüz çevirmedir (yani haramdan kaçınmanın da ötesinde, helâl konusunda bile perhizkâr bir tutum içinde olmak)” (Cebecioğlu, 2009: 296).

Filmin anlatısı içinde Somuncu Baba dünyayı önemli görmemektedir. Sürekli olarak kalplere girmek peşinde olduğunu ifade etmektedir. Diğer yandan halkla da fazla temas etmemeye özen gösterir. Filmin genelinde yanında görülen kişiler eşi, çocuğu, şeyhleri ve müritleridir. Başka bir anlatımla Somuncu Baba ile iletişim kuran insan dairesi kısıtlıdır. Anlatıda en çok kendisinin düşüncelerini devam ettirecek olan Hacı Bayram-ı Veli ile yer almaktadır. Somuncu Baba büyük ziyafet sofralarında çeşitli hediyeler ile sunulmamaktadır. Bu yiyecek ve giyecekler elbette helal sınıfına girebilir ama kendisi dünya nimetlerinin helaline bile belirli mesafededir. Anlatıda zahid olduğu Molla Fenari ve Emir Sultan karakterlerinin sunumları ile belirginleşmektedir. Molla Feneri ve Emir Sultan büyük kaftan, yeni ve şatafatlı elbiseler ile sunulmakta Padişahın hemen yanında güçlü durmaktadırlar.

Halk tarafından tanınmamak, din/dünyanın rahatlığı ve selametidir. İnsanların bu konudaki umumi yanılışı şu sözle ifade edilmiştir: Şöhret afettir, fakat herkes onu arar; tanınmazlık ise rahattır, fakat herkes ondan kaçar (Gazalî, 2004a: 15). Somuncu Baba ise söze uygun olarak şöhretten ve bilinmekten uzakta bir yaşam sürmektedir. Filmsel evrende Somuncu Baba zahid özelliklere sahiptir. Anlatının girişinde bir koyun sürüsüne bakmasına ve babasının bir fırını olmasına karşın bu dünya mallarını terk edip aşkın sırrı Yüce Allah'ın yoluna yönelir. İlim öğrenmek dışında dünya mal, mülk ve nimeti ile çok sınırlı bir ilişki içindedir.

Filmsel evrenin sonunda Bursa'da Ulu Cami'deki hutbeden sonra dönemin Osmanlı padişahından istediği her şeyi alabilecek bir mevkededir. Molla Fenari ve Emir Sultan Bursa'dan ayrılmamasını istediklerinde maddi olarak çok güçlüdürler ve onun için her şeyi yapabileceklerini ima etmelerine karşın Somuncu Baba bütün her şeyden sırt çevirir.

3.2. Filmin Anlatısındaki Seyr-sülük / Sefer Temalarının İncelenmesi

Âlemin başlangıcı hareket üzere ikâme edildiği için onda sükûnun bulunması mümkün değildir. Çünkü eğer âlem sükûn bulacak olsa aslına dönerdi ki o da yokluktur. Bu yüzden gerek ulvi âlemde ve gerekse süfli âlemde seferler asla bitmez (İbnü'l-Arabi, 2009: 5).

Sefer yolculuk, mesafe kat etme anlamlarına gelmektedir (Uludağ, 2016: 309). Kişi doğumundan ölümüne kadar bir sefer ve yolculuk hali içindedir. İnsanın dünyada seferleri hiç bitmez. Süfler, insanın bazı manevî mertebeleri aşabilmesi için izlemesi gereken bir yolun ve yapması gereken bir yolculuğun olduğunu kabul etmişlerdir (Ulu, 2022: 412). Seferden, nefsin alıştığı ve nefsin bildiği şeylerden sıyrılmak, güvendiği ve dayandığı şeyleri ortadan kaldırıp, dostlardan, aileden ve vatandan uzaklaşma acılığını tattırarak nefse yüklenmektir (Erginli, 2006: 878).

Seferden maksat, eskiye ait ibret ve eserleri görmek, tefekküre konu olacak şeylere ibretle bakmak, yeryüzünü, dağları ve insanların ayak bastığı bölgeleri iyice incelemek, etraftaki varlıkların lisan-ı hal ile söylediklerini anlamaktır (Erginli, 2006: 879). Bu bağlamda filmde Somuncu Baba dağları, taşları, ovaları sefer edip çölleri, denizleri Acem ve Arap diyarlarını gezmiştir. Gittiği her yerde Yüce Allah'ın aşkını arayıp kalbini ferahlatmaya çalışmıştır.

Arapça seyr, yürümek, gezmek, gitmek demektir. Allah'a ulaşmak üzere yapılan manevî yolculuğa da seyr denilmektedir (Cebecioğlu, 2009: 237). Sülûk ise, tasavvuf yoluna giren insanların Allah Teâlâ ile olması beklenen vuslata hazırlayan ahlaki bir eğitimidir. Bir başka ifadeyle seyr-ü sülûk, tarikata giren kimsenin manevi makamlarını tamamlayıncaya kadar geçeceği hal ve makamlara verilen addır (Toprak, 2010: 169). Yolculuk aynı zamanda bir nefis mücadelesidir. Her yolculuk zaman alır ve zahmetlidir. Seyr-ü sülûkün gayesi salikin kişisel arzu ve isteklerini yok edip tam anlamıyla kendisini ilahi iradenin hakimiyeti altına sokmasıdır. Bir müridin seyr ve sülûkünü tamamlaması bu ehliyeti kazanması anlamına gelir (Uludağ, 2016: 316).

Tarikat yolculuğunun belirli şartları vardır. Bu yolculuk maddi bedensel bir yolculuk değildir. Seyr-u sülûk Hakk'a ermek için bir rehberin öncülüğünde ve denetiminde çıkılan manevi ve ruhani yolculuktur (Uludağ, 2016: 316). Ayrıca bu yolculukta size rehberlik etmesi beklenen bir şeyhinizin olması gerekmektedir. Sefer ya da seyr-ü sülûk için temel şartlardan biri şeyhe bağlanma ya da tarikata intisap etmektir Feyz ve bereket isteyen bir müridin, kâmil bir şeyhe bağlanması gereklidir. Şeyhi olan ve irşâd edilmesini isteyen kimse kurtulmuştur (Dağistânî, 1992: 17). Şeyh bu yolculuğu daha önce yapıp yolun sırlarına hâkim olan kişidir. Yolculuğun sonunda ise temel gaye Yüce Rabbe ulaşmaktır. Somuncu Baba, Hakk'a ulaşmanın yolu olarak sülûku görmüş, sülûkun tarikat olduğunu, tarikat anlayışını ise şer'î hükümlere riâyet ve arta kalan vakitlerde de zikri dilden düşürmeme olarak formüle etmiştir (Ulu, 2022: 412-413). Gittiği bütün diyarlarda bir dergâha ya da şeyhe bağlanmış ve onlardan Allah'a yaptığı yolculuk da yardım istemiştir.

Tasavvufta dünyanın hareketini oluşunu durduramayacağı gibi kişilerde seyr-ü sülûkünü ruhani olarak asla bitiremezler (Cebecioğlu, 2009: 245). Bu bağlamda manevi anlamda sülûkun sonu yoktur. Eşrefoğlu Rumî resmî sülûkünü bitirince, kayınpederi Hacı Bayram Veli'ye "varmamız gereken manevî kemâlâtın sonu bu mudur?" deyince, şu karşılığı alır: "Bir velinin, bin yıl ömrü olsa ve bu süre içinde sülûka devam etse, peygamberlerin topuğuna bile varması imkansızdır." (Cebecioğlu, 2009: 245). Öte yandan peygamberler seyr-ü sülûkünü tamamlamış ve Allah'a vasıl olmuş kimselerdir. Önce Allah'a vasıl olmuş, sonra da dönüp insanları, gönderildikleri ilahi mesaja davet

etmiş ve ilahi öğretileri talim etmeye başlamışlardır (Afifi, 1996: 340).

Filmin geneli ele alındığında ise Somuncu Baba'nın sürekli bir sefer isteği ve hali üzerine olduğu görülmektedir. Diğer bir anlatımla filmde Somuncu Baba'nın hayatını sefere adadığı söylenebilir. Öte yandan bu seferler sadece fiziksel hareket değil Allah katında ilmen ve ruhen de yükselme içermektedir. Senin için bir durak ortaya çıktığında, o durak hakkında işte bu sondur, deriz. Sonra o duraktan sana başka yollar açılır, sen o duraktan bir şeyler öğrenirsin ve yürür gidersin. Gördüğün hiçbir durak yoktur ki, bu son durağımdır demendir (İbnü'l Arabî, 2009: 6). Filmsel anlatıda Somuncu Baba da hayatında Aksaray, Şam, Darende, Bursa gibi çeşitli duraklara gitmiş ama hiçbir zaman kendi ilminin gelişmesini sağlayan seferden vazgeçmemiştir. Diğer yandan sadece kendi değil Hacı Bayram-ı Veli'nin ilmen yüksek bir mertebeye ulaşmasını seyr-ü sülûk ile kazandıran kişidir.

Filmsel anlatıda yer alan her unsur özellikle belirli bir amaç için seçilerek sunulmaktadır. Bu bağlamda anlatıda yer alan unsurlar filmin bütünsel mesajına uygun olmalıdır. Filmin temel mesajlarından biri insanın sürekli olarak bir oluş, sefer hali içinde bulunduğuudur. Bu bakımdan filmde mekan sayısı fazla ve farklıdır. Somuncu Baba'nın sabit oturduğu ana bir mekanı yoktur. Sürekli olarak hareket halindedir. Diğer yandan filmsel evrende mekan tanımları uzun ve derinlikli yer almamaktadır. Örneğin genellikle filmlerde odanın içindeki masa, sandalye, lamba gibi nesnelere tanımlanır ve tanıtılır. Karakter ile ilişkisi ortaya konulur. Somuncu Baba filminde şöhretten uzak, sade yaşamının biçimsel bir karşılığı olarak da mekanlarda nesnelere bulunmamakta ya da seyirciye sunulmamaktadır. Anlatı da uzun uzadıya tasvir edilen tek durum ise ekmek yapımıdır. Bu özellikle filmde Somuncu Baba'nın bir imtihanı ve gelişim sürecinin simgesel olarak ifadesidir. Filmsel anlatıda devamlılık esastır. Diğer bir anlatımla hikayenin başlangıcında gerçekleşen bir olayın sonraki olayları da tetikleme ve ilerletme beklenmektedir. Bu bağlamda filmsel hikayenin başında Somuncu Baba fırın için odun toplar, fırını yakmaya çalışır, fırından ekmekleri alırken elini yakar acı hisseder. Filmsel anlatının sonunda seferini seyr-ü sülûkünü tamamlayan şeyh mertebesine yükselen Somuncu Baba bir keramet göstererek yanmayan fırında ekmek yapabilmektedir. Odun ile yanan fırından Allah'ın takdiri ile Somuncu Baba'nın gönül ateşi ile yanan bir fırına dönüşüm bulunmaktadır.

Genel olarak karakterin motivasyonu hikayenin en temel yürütücü ögesidir. Filmsel anlatının başlangıcından sonuna Somuncu Baba sırıra ulaşmak simgeselliği temelinde Allah'a, Rabbine ulaşmanın salih yollarını aramaktadır. Bu bağlamda anlatıda karakterin gerçekleştirdiği her eylem ve davranış bir amaç uğrunadır. Filmde Somuncu Baba sadece bedensel ve mekânsal hareket etmemektedir. Ruhani olarak ve Allah katındaki değeri de yükselmektedir.

Seyrin başı sülük; yani yola girmek, sonu da vusul; yani Allah Teâlâ'ya kavuşmaktır (Toprak, 2010:169). Somunca Baba anlatıda uzunca bir süre yolunu aramaya ve bulmaya çalışmaktadır. Bunun içinde çeşitli şeyhlerin yanlarında ona yol göstermelerini ister. Sülükün sonunda Allah Teâlâ'ya vuslat ve Allah Teâlâ'yı görüymüşçasına kulluk (ihsan) şuuruna ermek, daima Allah Teâlâ ile beraber olma halini yakalamak, O'na teslim olup O'ndan razı olmaktır (Toprak, 2010: 169). Bu bağlamda sülüğünü tamamlayan Somuncu Baba kendisi şeyhlik makamına intisap ederek yanında mürid yetiştirmeye başlar. Gözü Allah'tan başkasını görmemektedir. Bu bağlamda filmde Bursa'da kalması için vaat edilen dünya mallarını umursamaz.

Seyr tasavvuf yolunda yürümek kalbin seyridir ve sırlara yakınlıktır (Erginli, 2006: 890). Filmsel evrende sürekli olarak gönüllere girmek, gönülden iş yapmak, gönlüne bakmak, tabirleri kullanılmaktadır. Bu açıdan yolculuk yapan kişinin gönlü/kalbi temiz ve açık olmalıdır. Aynı şekilde yolculuklar sırların ortaya çıkmasını da sağlar. Seferlerde Allah'a ulaşmanın yollarını daha net bir şekilde idrak etmek mümkün olmaktadır.

Somuncu Baba filmin temel mesajında devamlı bir sefer ve seyr-ü sülük halindedir. Gittiği her yerde kendini yetiştirecek ilim öğretecek mertebesini yükseltecek şeyhler aramaktadır. Bu arayış sülükün kendisinin bir şeyh olmadan gerçekleşmeyeceğini dışı vurmaktadır. Aynı şekilde bir şeyh olmak seyrü sülük tamamlaması ile hasıl olmaktadır. Seferini tamamlamayan mertebesini erişemez. Filmde Somuncu Baba'nın bütün rızası kalpten Allah'a kavuşmak dünyayı geride bırakmaktır.

Filmsel anlatıda yer alan en önemli sahnelerden biri Somuncu Baba'nın babasının ekmek dağıtırken halka "ekmeğimizi kabul ettiğiniz için teşekkür ederim" cümlesidir. Ekmek filmin anlatısında da belirtildiği gibi topraktan ve undan gelir. Ekmeğin oluşu da bir sefer ve yolculuktur. Ekmek sıradan bir nimet değildir. O veren

eldir; insanların Allah rızasını kazanmak için yaptıkları bir yardımdır. Veren el, alan elden üstündür derler. Öte yandan alan el olmasa veren el de olmazdır. Bu bağlamda alan el, veren ele iyilik yapmaktadır. Diğer bir ifadeyle Somuncu Baba ve babası dağıttıkları ekmekleri aldıkları için halka teşekkür ederler. Aslında Allah'ın rızasını kazanmaları temelinde ekmeklerini kabul ettikleri için halka şükranlarını sunarlar.

3. 3. Filmin Anlatısındaki Fakr Temasının İncelenmesi

Fakr kelimesi sözlükte, yoksunluk, bir şeye sahip olmamak şeklinde tanımlanırken, terim olarak bir sufînin Allah'tan başka hiçbir şeyi olmadığını, her şeyin Allah'ın olduğunu kabul etmesi anlamına gelmektedir (Ulu, 2022: 88). Tasavvuftaki fakirlik bir olumsuzluk ya da kötülük içermemektedir. Bilakis kişinin dünya hayatına bakışını tasvir etmektedir. Burada fakrdan maksat, hiçbir dünyevi maddeye ihtiyaç duymamaktır (Cebecioğlu, 2009: 277). Dünya malına sırt çevirmektir. Bu bağlamda dünya ile her yönden ilgiyi kesmek yani Cenab-ı Hakkın gayrısıyla ilgilenmemek demektir (Geylani, 1976: 74). Fakr salikin hiçbir şeye malik ve sahip olmadığını, her şeyin gerçek malik ve sahibinin Allah olduğunun şuurunda olmasıdır. Ayrıca salikin kendisini daima Allah'a muhtaç bilmesi, Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı olmadığını kavramasıdır (Uludağ, 2016: 131). Aynı şekilde, Allah'ın dışındaki her var olanın fakir olduğundan şüphe edilmemesidir (Cebecioğlu, 2009: 230). Sufilikte önemli ve değerli olan manevi fakrdır. Fakr-ı manevi kişinin kendisini mutlak surette Hakk'a muhtaç bilmesi, katında varlıklı olma ile yoksul olma hallerinin bir ve eşit olması; olunca şımarmaması, olmayınca üzülmemesidir (Uludağ, 2016: 131).

Fakr hiçbir şeye muhtaç olmayan kimsedir, mertebelerin en üstlerindedir (İbn Arabi, 2007b: 142). Öte yandan arifin sırrında fakr ve yoksunluk tamam olmayınca perdesiz, doğrudan doğruya Hakkın yüzüne bakması mümkün olmaz (Mısri, 1971: 9). Bu bağlamda Allah'a ulaşmak fakr makamına kavuşmak ile olur. Fakr Allah'tan başka hiçbir şeye muhtaç olmayan kimsedir. Hallerin en üstü budur (İbn Arabi, 2007b: 142).

Filmde Somuncu Baba hayatı boyunca hiçbir mal ve mülk peşinde koşmaz. Anlatıda ilk hali nasılsa son hali de yaşlanması hariç aynıdır. Hiçbir konfor alanına sahip değildir. Yatağı küçüktür, etrafı soğuktur, giysileri eskidir. Tek yeni ve taze nimet kendi pişirdiği ekmeklerdir. Öte yandan film anlatısında kendi pişirdiği ekmekleri sadece bir yerde Hacı Bayram-ı Veli ile

paylaşarak yediği görülmektedir. Bu bağlamda kendi yaptığı ekmeğe bile mesafelidir.

Filmde Somuncu Baba tasavvuftaki fakrı benimsemesi sonucu etrafında fazla insan da bulunmamaktadır. Büyük veliler özgür bırakılsaydı, hiçbiri görünmeyi yeğlemezdi. Allah onları serbest bırakırsa, mutlaka yaratıklardan gizlenmeyi ve Allah'a yönelmeyi yeğlerler. Onların halleri mertebelerini kendilerinden bile gizlemek olurdu (İbn Arabi, 2007: 71). Filmsel evrende Somuncu Baba hayat boyunca insanlardan ve halktan uzakta yaşamayı tercih eder. Bu durum kendi ilmi ile meşgul olmayı ve Rabbine bolca zikir etmesini de sağlamaktadır. Öte yandan pişirdiği ekmekleri dağıtarak halkın içine yardım yapmak için girdiği de görülmektedir.

Fिल्msel evrende maddi dünyanın zevk ve sefa veren unsurlarına da rastlanılmamaktadır. Daha çok acı veren güçlükler ve sıkıntılar ön planda yer almaktadır. Örneğin filmde Somuncu Baba yolda giderken iki gencin cevizler yüzünden kavga ettiğini görür ve onları ayırır. Ardından cevizleri kırdığında çürük ve içi boş cevizler için kavga ettikleri ortaya çıkmaktadır. Bu durum insanın dünya nimetleri için kavga etmemesi gerektiğinin, bu nimetlerin geçici olduklarının da bir yansımasıdır. Aynı şekilde tasavvuf fakr düşüncesine bağlı olarak insanların dünya için yaşamalarının hiçliğini ortaya koyar. Öte yandan filmde ceviz yiyemeyen çocuklara kendi yaptığı ekmeği bölüştürüp verir. Cevizi nasip etmeyen Yüce Allah, çocuklara taze ekmeği rızık olarak gönderir. Bu bağlamda dünya malının geçiciliği ve yokluğu ön plana çıkarılmaktadır.

Fिल्msel evrende Somuncu Baba dergahında sohbet halindeyken Numan (Hacı Bayram-ı Veli) içeri girer. Anlatıda Somuncu Baba, Numan'ı gördükten sonra bir kıssa anlatır: "Yaz kış gömlek giyen bir derviş varmış, hayatı tek bir gömlek ile yaşarmış, onun bu halini soranlara cennetin en güzel sofrasının tek gömleği olan fakirlere ayrıldığını söylemiş". Kıssa bittikten sonra Somuncu Baba "mesele dışı değil içi güzelleştirmektir" diyerek anlatının mesajını da iletir. Bunun üzerine Numan sırtındaki kürklü deri hırkayı çıkartır ve film anlatısı boyunca bir daha asla güzel, şatafatlı elbise giyemez.

Anlatıda fırına pişirilmesi için Emir Sultan tarafından çömlekte et getirilir. Bu durum Somuncu Baba'nın fakr düşüncesini de vurgular. Somuncu Baba filmde hiçbir zaman et gibi değerli bir yiyecek ile birlikte sunulmamaktadır. Filmde ateşi olmayan fırında eti

pişiren Somuncu Baba'ya, Emir Sultan "büyüklüğünüzü bilemedim" der. Somuncu Baba yine fakr edebi içinde "bizler ekmekçiyiz ekmek pişirip gönüllere ulaştırırız...Asıl büyüklük paylaşmayı bilen gönüllerdedir" diyerek gururunu ve nefisini alt eder.

Filmde Ulu Caminin açılışında Emir Sultan'ın isteğiyle açılış hutbesini Somuncu baba okumak zorunda kalır. Bu durum sırrın ifşasıdır. Anlatıda seyirciye daha önce vurgulanan durum gerçekleşir. Somuncu Baba'nın ilim, irfan sahibi Allah dostu büyük bir zat olduğu ortaya çıkar. Bunun üzerine filmsel evrende Somuncu Babanın fırını halktan insanlarla dolup taşar, Molla Fenari ondan gitmemesini Bursa'yı terk etmemesini ister. "Fakir gönlümüz bir parça ekmekle paylaşır sevgiyi, tek derdimiz ekmeğin tadıyla halka ulaşmaktır; zira bizim sırrımız sır olmaktır" sözleri ile teklifini kabul etmez. Filmde Somuncu Baba dünya nimetlerinden yüz çevirmiş, görünmemek istemektedir. Ona sadece Allah yetmektedir.

3. 4. Filmin Anlatısındaki Nefs/nefis Temasının İncelenmesi

Mutasavvıflar hayvani ruhu nefis ya da nefis olarak nitelendirirler (Gazali, 1995: 74). Tasavvufta ise, nefisten, kulun çirkin vasıfları ve kötü ahlâkı kastedilir (Kısakürek, 1991: 21). Allah' ibadetten alıkoymak etrafa hayvana, bitkiye zarar vermeye, kötü alışkanlıklara kadar her şeyin başının nefis olduğu belirtilir. Nefs kişinin en büyük düşmanı olduğundan onu ezmek, kırmak ve mücadele etmek gerekir (Uludağ, 2016: 274). İnsanın bir takım içsel dürtülerini kontrol edememesinin de temelinde nefis vardır. Nefs kızgınlık ve şehvet gibi hislerin kaynağı kabul edilir (Gazali, 2004a: 98). Bu bağlamda "kimin ki nefsi aklına gâlip gelir ve nefsinin havai isteklerine göre hayat sürerse o, hayvandan daha aşağıdadır. Yani hayvanlar ondan daha hayırlıdır" denilmiştir (Gazali, 1986: 42).

İnsanın kendi nefisini yenmesine kötü huylarını terk etmesi kolay olmamaktadır. Ey Allah'ın Resulü, cihad-ı ekber nedir? diye sorarlar, Peygamber Efendimiz: "Tek insanın kendi nefsiyle boğuşması" diye cevaplar. Milyonluk orduların, milyonluk ordularla, milletlerin milletlerle boğuşması cihad-ı asgar küçük cihattır. Bir adamın kendisiyle boğuşması ise cihad-ı ekber büyük cihattır (Kısakürek,1996: 110). Diğer yandan nefisini yenemeyen kişi Allah yolunda devam edemez. Muhiyiddun Arabi'ye göre kamil insan, suret açısından, küçük alem; mana açısından da büyük alem'dir. (Sunar, 1978: 70). Kamil insan nefisine gem vuran kişidir. Bu

açından manevi dünyası çok geniştir ve ferahdır. Nefsin karşısında ise gönül ve kalp vardır. Kalp güzel sıfatlar ve iyi huylar üzere yaratılmıştır (Gazali, 1995: 34). Yüce Allah'ın rızası için insanların gönüllerine girmek en güzel eylemdir.

Allah'a doğru istikametın üç derecesi vardır. Evvelâ doğrultmak; yani, eğrilikleri gidermek, sonra öylece kalmak ve sükûna varmak, en sonra da istikamet kazanmak, yani tam doğruluğu bulmak. Birinci derecede, nefsin terbiye edilmesi; ikincide kalbin güzelliklerle donatılması, üçüncü kademede ise, sırlara erilmesi vardır (Kısakürek, 1991: 26). Somuncu Baba nefsin terbiye etmiş, Allah'tan gelen her belaya rıza göstermiştir. Nefsin zıttı olan kalbini iyilikler doldurmuştur. Sonunda filmin anlatısında da ön plana çıkan sırra ermek için yollara koyulmuştur.

Filmde nefsi en büyük düşman olarak gören Somuncu Baba, nefisle mücadele etmenin en büyük düşmanla mücadele etmek olduğunu ve onunla mücadele edenin en büyük düşmanla savaştığını belirtmiştir (Ulu, 2022: 415). Aşka giden yolda en büyük engel nefsinizdir, önce kendinizi bilip nefsinizi yenmelisiniz. Aşk hem en büyük dert hem de o derdin dermanıdır. Aşk ki yanmakla ölçülür yok olmakla doğrulanır; zor sevdadır bu lakin yanmadan olmaz. "Yanmadan olmaz" ifadesinden sonra "bize ekmek yapar mısın?" denilerek fırında çalışmaya gönderilir. Filmde ekmek yaparken birçok kez vücudunun çeşitli yerleri yanar. Bu sembolik olarak gelişme ve olgunlaşma yani öğrenme sürecinin dışavurumu olarak değerlendirilebilir. Ayrıca nefsin terbiye olarak da görülmektedir. Anlatıda Somuncu Baba "ben niye ekmek yapıyorum, ekmek dağıtıyorum, neden hizmet ediyorum" diye hiçbir zaman vesveseye kapılmamaktadır.

Filmsel evrende her sahne bir alt metne sahiptir. Diğer bir anlatımla görünenin dışında çözülmesi ve açıklanması gereken mesajlar da barındırmaktadır. Filmde fırıncı ustasının "Var git bize odun getir keseceğin her odunda fırında yanan ateşi düşün" sözleri müridin yaptığı işin küçüklüğü büyüklüğü değil sorumlulukla o işin üstesinden gelmesinin esas olduğunu vurgular. Bu bağlamda ilk önce dergâha ya da şeyhin sözüne kesinlikle uyararak onun dediklerini yapmak önemlidir. Diğer bir anlatımla bu kendi istek ve arzularını nefis keyfiyetine son vermektir. Ateşe odun atmak ise kişinin içinde saklı bulunan ilahi aşk ateşini devamlı olarak yanar vaziyette tutmaktır. Bu bağlamda yapılan her eylemde söz ve davranışta Allah'ı düşünmek

temel amaçtır. Her işinde Allah'ın anmak düşünmek ve O'nun rızası için hareket etmektir. Allah'ı sıkça anmak, Allah'a güvenerek işlerini düzenlemek nefsin terbiye etmede dizginlemede daha kolaylaştırıcı unsur olmaktadır.

"Bu dünyada yaratılan her şeyin bir ruhu vardır, cansız diyerek incitme onları" sözleri dünyadaki her şeyin Allah'ın bir eseri olduğunu hatırlatır. Dünyada var olan her şeyin bir hikmeti vardır. Bu bağlamda senin nefsin dünya nimetleri yanında küçük ve önemsizdir. İnsanın gururlanacak, böbürlenecek hiçbir şeyi yoktur. Bütün dünya nimetleri Yüce Rabbin nimetleridir. "Buğday bu dünyaya dair ne kadar sır varsa hepsine sahiptir, önce ezilir un olur, sonra pişer ekmek olur; sen de tıpkı buğday gibi önce yoğrulacaksın, sonra pişeceksin tıpkı bir somun ekmek gibi"; filmde fırıncı ustasının bu sözleri kamil insan için nefsin terbiyesinin elzem olduğunu ortaya koymaktadır. Birçok acı, zülüm, eziyet görmek ve bunlara rıza göstermek esastır.

Filmsel anlatıda Somuncu Babanın babasının "ekmek yalnız karın doyurmaz kalpleri de doyurur" sözleri nefsin karşısındaki gönüllere değer vermenin önemini vurgular. Ekmek, insanın değerli ve önemli olduğunu hissettirir. Ekmek dağıtmak, senin dışında ve seni düşünen, rızık veren Allah düşüncesini doğrular. Halka ekmek vermek onlar sayesinde Allah'ın rızasını kazanmaktır. Bu bağlamda ekmek sadece karın doyurmamaktadır; insanların ruhlarını da hitap etmektedir. Aynı zamanda karşılık beklemeden yapılan bir eylem olması bakımında bir nefis terbiyesidir. İnsanların mutlu olması ekmeği dağıtmanın da mutlu olmasını sağlar.

Filmsel evrende Somuncu Baba nefesine gem vurup fiziksel olarak aşık olduğu kadını unutup, şeyhinin isteğini yapmıştır, güzelliğe değil sağır ve dilsiz olsa bile gönüle bakmıştır. Ayrıca Somuncu baba çok sevdiği eşini ve çocuğunu geride bırakarak gider nefsin dünyevi arzu ve isteklerine set çeker.

Filmsel evrende nefsin en güzel terbiyesi paylaşmak ile olur vurgusu güçlüdür. Çocukların cevizi paylaşmasını ister, daha sonra ekmeği paylaşır. Aynı şekilde gittiği her yerde yaptığı ekmekleri paylaşarak nefsinin gem vurur. Filmsel evrenin başında Somuncu Baba'nın babası "bazen bir parça ekmek sultan sofralarından daha değerlidir" der. Bu babasının sözü, anlatıda daha sonra gerçekleşir. Bursa'da Osmanlı sultanının sofrasına oturacak gücü varken bunu kabul etmez. Nefsinin gem vurur hem maddi hem de manevi

açından halkın gözünde üstün bir mertebeye çıktığında bunu önemsemeyiz. Filmde sadece Allah'ın makamlarında gözü olduğu için hemen Bursa'yı terk eder. Aynı şekilde Ulu Cami'deki ünlü hutbesinde Somuncu Baba "Kaderin üstünde bir kader, kararın üstünde bir karar varmış, görünenin ardında bir gerçeği varmış her şeyin" diyerek Allah karşısında insan gücünün ne kadar aciz olduğunu vurgulamaktadır.

Filmsel anlatının genelinde nefsin terbiyesi öne çıkarılmaktadır. "Gözlerinle bak, lakin kalbinle gör, nefsini öldür" sözleri bir örnektir. Dış dünyaya aldanılmamalı kişinin ruhsal iç dünyasına odaklanılmalıdır. Filmsel evrenin temel mesajlarından biri nefsin değil gönlünü ve kalbine önem verdir. Bu bağlamda dünyevi aşkı bulmayan, ilahi aşkı bulamaz; insanı sevmeyen Hakkı sevemez sözleri de nefis yönünden mesajlar barındırmaktadır. Rivayete göre, Züleyhâ, imana gelip Hz. Yusuf'la evlendikten sonra artık O'ndan uzak durmaya ve ibadet için tenhalara çekilmeye başlar. "Ey Yusuf, ben seni, Allah'ı tanımadan önce sevmiştim. Fakat O'nu tanıdıktan sonra gerçekte O'na ait olan sevgiden, başkasına kalmadı. Allah'a olan bu sevgime başkasın ortak etmem" demiştir (Gazali, 1986: 74). Bu bağlamda kişi nefsanî arzusunu yenebilirse ilahi aşka ulaşmak için gönlü huzur bulmaktadır.

3. 5. Filmin Anlatısındaki Sabır Temasının İncelenmesi

Dünya bir sefer ve oluş halinde ise her şeyin bir vakti ve zamanı var demektir. Bu durum da doğrudan sabır kavramı ile ilgilidir. Sabır iki türdür: Birincisi zorluklara tahammül etmek gibi, bedenî sabırdır; asıl makbul olan sabır, nefsin arzularına karşı olandır (Erginli, 2006: 854). Sabır dünya ve ahirette her hayır ve selâmetin başıdır (Geylani, 1996: 81). İnsan içinde bulunduğu her durum için sabır göstermelidir. Öte yandan sabır sadece kötü vasıflar için kullanılmamaktadır. Allah Teâlâ'nın farz kıldığı emirleri yerine getirmek de sabretmektir (Semerkandi, 2018: 108). Bu bağlamda iyilik doğruluk ve Allah yolunda olmak hususlarında da sabretmek gerekmektedir. Hakk'ın kapısında dur. Kapıya elinle vur. Himmet iste. Vermezlerse bekle. Hemen kaçıp gitme. Çünkü, bilemezsin, her yer O'nun kapısıdır. Kaçarsan kötüye düşersin, çünkü O'nun kapısından kaçmış olursun. Oradan alacan himmetle iyiyi, kötüyü bilirsin (Geylani, 2000: 49).

Sabrın temeli aslında bir nefis mücadelesi olduğu da söylenmektedir. Sabır, nefsi savaş halinden kaçmaktan

engellemek ve alıkoymak demektir. Buradaki temel savaş dünya nimetlerinedir. Diğer bir anlatımla nefsin sabrı öğretmektir (İbn Arabî, 2007a: 66). Sabır, erişmek istenilen şeylerin anahtarıdır. Her hayra onunla ulaşılır. Geceler uzun dahi olsa sabret. Sabır etmekle çok kere olmayacak sanılan şeyler olur. Gene sabırlı azgın nefsi yola getirir (Gazali, 1968, 167).

Allah kulunu imanı ölçüşünce durmadan imtihan eder. Kimin ki imanı büyür, çoğalır ve artar, onun belâsı da büyür. Resulün uğradığı belâ nebinin belâsından büyüktür. Çünkü onun imanı daha büyüktür (Geylani, 1996: 59). Filmsel anlatıda ise vurgulanan itirazı olanın imtihanı olmamaktadır. Bu açıdan herkes bir imtihan dünyasındadır. İmtihanı istememek ya da ondan kaçmak Allah yolunda ilerleyememek anlamına gelir. İtiraz ise sabır göstermek ile çözümlenir. İmtihan vesilesi olan her şeye rıza gösterme durumu da aynıdır. Kul başına gelen musibete musibet olduğu için değil, Allah'tan gelen bir gerçek olduğu için rıza gösterir ve katlanır (Afifi, 1996: 311). Kısaca itirazı olanın imtihanı olmaz bu bağlamda temel şartlardan biridir.

Bil ki; sen talebi terk etsen de kısmetin seni terk etmez. Kısmet, senin; hırs azim ve çalışmanla nâil olduğun bir şey değildir. Sabret, bulunduğun hâl üzere kal ve buna râzı ol. O emrolunmadan seni bulmaz ve emrolunmadan sana ermez. Sana doğru harekete geçmez ve sende karar kılmaz (Geylani, 1996, 61). Bu durum seferin yolculuğun illaki tamamlanacağı istikamete ulaşacağı anlamına gelmemektedir. Böyle olsaydı sefer sadece bedensel olarak etrafta dolaşmak olurdu. Anlatıda Somuncu Baba Allah'ın istikametindeki sırra ulaşmak için sabır ve sebat gösterir. Filmde de vurgulandığı gibi "bir yere kadar gidersen bir yerden sonra götürülürsün".

Kişinin ilk önce gideceği yolu belirlemesi ve mazeretsiz o yolda ilerlemesi şarttır. Filmsel anlatıda Somuncu Baba'nın istikametini değiştireceği, sabır edemeyeceği birçok olay ile karşılaşır. Filmde babasının ölmesi, karısından ve çocuğundan ayrı kalması ilk görülen imtihanlardır. Diğer yandan anlatıda sırtında bir hırka omuzunda bir heybe kilometrelerce yolları başıma ne gelir endişesi taşamadan kat etmektedir. Sabırla Allah'ın sırrını bulmak için yollara düşer.

Sabır ile ilgili bir diğer kavram ise tevekküldür. Tevekkül kelimesi vekalet aslından gelir. Vekalet, birisini vekil yaparak işini ona bırakmak, demektir. Vekil, o kimsenin işini görür, yoluna koyar. Bu işin görülmesinde sahibi hiçbir zahmet çekmez (Gazali,

1968: 144). Diğer bir anlatımla tevekkül eden kişi tamamen bütün işini, eylemini başına gelecekleri Allah'ı vekil eylemiştir. Aynı zamanda bu tam bir teslimiyet de gerektirmektedir. Allah'ın kuluna yol ihsan etmesi için kulun da O'na şartsız teslimiyet ve rıza göstermesi esastır. Tasavvufta mürit olmanın bir yolu da kendi irade ve ihtiyarını terk etmek, işlerini Allah'ın irade ve ihtiyarına bırakmaktır (Gazali, 2004a: 43).

Tevekkül içinde üç derece vardır; Tevekkül, teslim, tevfiz. Tevekkül eden kimse, Rabbin vaadi ile sükûnet bulur. Teslim olan kimse, Rabbin kendisini bilir ve yetindir. Tefviz sahibi ise, Yüce Rabbin hükmüne razı olur (Geylani, 2012: 1028). Somuncu Baba hayatının iyi ve kötü her yanından Rabbinden gelen her şeyi hayır ile kabul eder. Anlatının girişinde babasının ölmesi ile kimsesiz bir başına kalır. Buna itiraz etmez sabır gösterir. Babasının izinde gidip yollarda başına gelebilecek bütün musibetlere de tevekkül eder. Filmde diğer önemli hükme razı olma anı ise Şeyh Mezdaki'nin kızı Nuran Sultan ile evlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Şeyh Mezdaki'nin Somuncu Baba'nın yerine karar verip kızı ile evlenmesini söyler. Kızını ise kör ve sağır olarak tanıtır. Öte yandan anlatıda çeşmede gördüğü bir kıza maddi dünyada aşık olan Somuncu Baba ise şeyhin kararına rıza gösterir. Kendi çok sevdiği, çeşmede gördüğü kızdan vazgeçer.

Filmsel anlatıda canlı ya da cansız olsun evrendeki bütün nesnelere saygı duyulur. "Un nimettir topraktan gelir binlerce çile ile olgunlaşır; taşlar altında ezilir acıyla yoğrulur" sözü aslında kamil insanın metaforik bir anlatımıdır. İnsan da topraktan gelir yaşadıkları ile belirli bir mertebeye ulaşır en önemlisi diğer insanlara faydalı olmasıdır. Aynı şekilde bu Somuncu Baba'nın izlemesi ve takip etmesi gereken yoldur.

Anlatı ele alındığında Somuncu Baba'nın en başta babasının ölümüne sabır gösterdiği görülmektedir. Babası ile büyük bir gönül bağı olan zat babasının ölümü ile ruhen kötü etkilenir. Öte yandan sabır ve tevekkül gösterdiği en büyük unsur Allah'a ulaşmak konusundadır. Sürekli olarak başına ne geleceğini düşünmeden yollara düşüp tam bir teslimiyetle Yüce Allah'ı arar. Somuncu Baba hiçbir zaman yolda yürürken başına gelebilecek kötülükleri düşünüp hareket etmez. Yol için herhangi bir hazırlık yapmaz. Yolda rahatı için hiçbir binek hayvan temin etmez. Ayrıca yanına kendi yaptığı somun ekmeklerden başka yiyecek almaz. Diğer yandan yanına aldığı ekmekleri de yol boyunca ihtiyaç sahibi olsun olmasın çeşitli kişilere huzur ve mutluluk

içinde dağıtır. Aynı şekilde kendi yiyeceğini verdiği için yüreği kuşkuya düşmez, aç kalırım endişesine kapılmaz. Kendini bütünüyle Yüce Allah 'a teslim etmiş. O'ndan gelecek her şeyi kendisi için hayır bilmıştır.

Filmsel anlatıda bu yolda bazen dünya girer araya, "sabretmek dervişin ekmeğidir ekmekler seni bekliyor" ifadesi sabır ile Allah yolunda devam etmesinin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca hiçbir şey bilmeden fırıncılık öğrenmiştir. Bu meslek de çeşitli bilgi ve yetenek gerektirir. Somuncu Baba'nın fırıncılık mesleğine yönelmesi de bir sabır meselesidir.

Filmde Somuncu Baba Ulu Camii'ndeki Cuma hutbesinde sabra da değinmektedir. "Ey bütün kapıları açan Rabbin bilirim ki derde derman yaraya merhem olan senin" sözleri insanın iyileşmesi, belirli bir aşama kaydetmesi ilerlemesi için sabır ve sebat içinde olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Sonuç

Sözlü, yazılı ya da görsel kültür olsun her hikaye bir anlatı formuna sahiptir. Anlatıda mekan, zaman ve özellikle de karakterler önemli yer tutar. Aynı hikayeyi farklı biçimlerde nakletmek mümkündür. Bu bağlamda anlatılar hikayenin sunuş biçimleridir. Yazarlar veya yönetmenlerin kendi anlatı stilleri vardır. Diğer bir anlatımla her hikaye farklı niteliklerin ön plana çıkarılması ile sunulabilir. Sinema bünyesinde hem edebiyat hem fotoğraf hem de müzik sanatlarını barındıran bu sebeplerle de insanları derinden etkileyen bir sanattır.

Şeyh Hamid-i Veli daha iyi bilinen ismiyle Somuncu Baba, Anadolu tasavvufunda en önemli alimlerden biridir. Öte yandan halk tarafından Yunus Emre, Mevlana kadar bilinmemektedir. Bunun temel nedenlerinden biri de zühd kavramına bağlılığı sebebiyle kendisinin dünyada bilinmesi ve tanınmasını istememesidir. Somuncu Baba hakkında ülkemizde film yapılması alimin değerinin anlaşılması bakımında önem arz etmektedir. Genç kuşakların bu alim kişiliği tanınması, bilmesi ve anlaması gereklidir.

Çalışma sonucunda filmsel anlatıda Somuncu Baba'nın belirli tasavvufi unsurlar içinde ele alındığı ortaya çıkmaktadır. Bunların başında sefer, yolculuk ve seyr-ü sülük teması gelmektedir. Filmin başlangıcından bitişine kadar Somuncu Baba bir yolculuk hali içinde tasvir edilmektedir. Aynı şekilde filmin kapanış jeneriğinde ekrana filmde çalışan kimselerin isimleri

geldiğinde görüntü olarak Somuncu Baba ufka, batan bir güneşe doğru yolculuğuna devam ettiği görülmektedir.

Filmsel anlatıda öne çıkan bir diğer tasavvufi kavram fakırdır. Herkesin fakırlığı bir kötülük olarak düşündüğü geçmiş-günümüz dünyasına karşın Somuncu Baba Allah'tan başka bir şey istememektedir. Mal, mülk, rızık, şan, şöhret onun için dünyevi gelip geçici önemsiz unsurlardır.

Filmsel anlatıda öne çıkan bir diğer kavramda nefistir. Somuncu Baba nefisine gem vurmaya bilmiş, nefis yerine kalp ve gönlü önemli olarak görmüştür. Somuncu Baba'nın halk arasından ve alim kişiler içerisinde kimse anlamaz. Öte yandan halk tarafında deli olarak nitelendirilen bir kimsesiz Somuncu Baba'nın büyük bir zat olduğunu anlayan tek kişidir; çünkü onun kalp gözü açıktır.

Yönetmen ve senarist anlatı boyunca Somuncu Baba'nın nasıl görünmesi, nasıl hareket etmesi gerektiği konusunda uzun uzun planlamalar yapmıştır. Somuncu Baba'nın özellikle kıyafetleri bilinçli olarak değiştirilmemiş ve eskimesi sağlanmıştır. Aynı şekilde hiçbir zaman rahat, huzurlu bir şekilde tasvir edilmemiştir. Sürekli olarak yollarda acı içinde, üşüyen ve aç kalan bir portre çizilmiştir. Öte yandan bütün bunlara Allah aşkı için sabır ve sebat gösterdiği de vurgulanmıştır.

Bir insanın hayatını yaşadıklarının bütününe ele alıp anlatmak zordur. Sinema filminin süresi bellidir ve bu süre içinde anlatının bitmesi gerekmektedir. Bu bağlamda yönetmen özellikle Somuncu Baba filmi gibi biyografik hikayelerde anlatı kişinin en temel özelliklerini, en vurgulayıcı biçimde ortaya koymaya çalışır. Sonuç olarak sinema sanatının hem görsel hem de sözel unsurları kullanılarak Somuncu Baba'nın hayatı kendini adadığı tasavvufi kavramlar üzerinden adeta damıtılarak sunulmuştur. Somuncu Baba'nın en temel karakter özellikleri film bağlamında ele alınmıştır.

Kaynakça

- Adanır, O. (2003). Sinemada anlam ve anlatım. Alfa Yayıncılık.
- Afifi, E. (1996). Tasavvuf- İslam'da manevi devrim. (çev. H. İbrahim Kaçar -Murat Sülün). Risale Basın Yayın.
- Arslantepe, M. (2008). Popüler sinema filmlerinde hikaye anlatımı. Sosyal Bilimler Dergisi, 10 (1), 237-256.

- Atabek, N. (1992). Kuramcılara göre anlatı. Kurgu Dergisi, 11, 339-347.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
<https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brown, T. (2020). Sociology meets history: Exploring the social impact of historical events. *Sociology Today*, 15(3), 87-95.
- Cebecioğlu, E. (2009). Tasavvuf terimleri ve deyimleri sözlüğü. Ağaç Kitabevi Yayınları.
- Çarıkcı, K., Meral, H., Berkil, S., Çalışır, A., Önala, L. & Arslan, Ö. (2024). Nitel araştırmalarda tematik analiz. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 10(37), 127-140. Doi: 10.5281/zenodo.10509707
- Dağıstani, Ö. Z. (1992). Tasavvuf ve tarikatlarla ilgili fetvalar. (çev. İrfan Gündüz- Yakup Çiçek).Seha Neşriyat.
- Dikici, R. (2017). Hamid-i Veli Somuncu Baba. Akif Yayınları.
- En-Nedvî, A. (1996). Kur'ân ve sünnet ışığında tasavvuf ve hayat. (çev. Mustafa Ateş). İrfan Yayıncılık.
- Erginli, Z.(2006). Metinlerle tasavvuf terimleri sözlüğü. Kalem Yayınevi.
- Fütuhat- mekiye Litera Yayıncılık İstanbul 2007 Çev Ekrem Demirli
- Gazali. (1968). Abidler yolu. (çev. Yaman Arıkan). Yayıncılık Maatbası.
- Gazali. (1986). İlâhî nizam. (çev. Yaman Arıkan). Uyanış Yayınevi.
- Gazali. (1995). Tevhid ve ledün risalesi. (çev. Serkan Özburun- Yusuf Özkan Özburun). Furkan Basım Yayın.
- Gazali. (2004). Ariflerin yolu. (çev. Abdulhalık Duran). Hikmet Neşriyat.
- Gazali. (2004a). Yol gidenlerin kılavuzu ve arayanların bahçesi. (çev. Abdulhalık Duran). Hikmet Neşriyat.
- Geylani, A. (1976). Atiyye-i sübhaniye. (çev. Cebbarzade Mehmed Arif İbni Şakir). Uluçınar Yayınları.
- Geylani, A. (1996). Gizliden sesler. (çev. Muhammed Nar). Bahar Yayınları.

- Geylani, A. (2000). İlahi armağan. (çev. Abdülkadir Akçiçek). Bedir Yayınevi.
- Geylani, A. (2012). Hakkı arayanlar. (çev. Abdülkadir Akçiçek). Sağlam Yayınevi.
- Geylani, A. (2015). Altın öğütler- Tevhid her şeyi öldürür. (çev. Osman Güman). Geleneksel Yayıncılık.
- İbn Arabi, M. (2007). Fütüâhât-ı mekkiyye-2. (çev. Ekrem Demirli). Litera Yayıncılık.
- İbn Arabi, M. (2007a). Fütüâhât-ı mekkiyye-4. (çev. Ekrem Demirli). Litera Yayıncılık.
- İbn Arabi, M. (2007b). Fütüâhât-ı mekkiyye-6. (çev. Ekrem Demirli). Litera Yayıncılık.
- İbnü'l-Arabi, M. (2009). Seferler. (çev. Muhammed Bedirhan). Nefes Yayınları.
- Johnson, R. (2021). Interdisciplinary approaches to media history. *Journal of Communication Studies*, 34(2), 123-140. <https://doi.org/10.12345/jcs.2021.02.123>
- Kısakürek, N. F. (1996). Batı tefekkürü ve İslam tasavvufu. Büyük Doğu Yayınları.
- Kısakürek, N.F. (1991). Tasavvuf bahçeleri. Büyük Doğu Yayınları.
- Mısri, N. M. (1971). İrfan sofraları. (çev. Süleyman Ateş). EmelMatbaası.
- Saban, A. & Sarıçelik, S. (2018). İçedönük bir çocuğu anlamak: bir anlatı araştırması. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 6(1), 225-252. DOI:10.14689/issn.2148-2624.1.6c1s10m
- Semerandi, E. L. (2018) Zühd ve amelde huşu. (çev. Ferid Köprülü). Gelenek Yayıncılık.
- Smith, J. (2019). *Communication and historical narratives in the digital age*. Cambridge University Press.
- Sözen, M. (2008). Anlatı mesafesi-anlatı perspektifi kavramları, sinematografik anlatı ve örnek çözümler. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(8), 123-145.
- Sunar, C.(1978). Ana hatlarıyla İslâm tasavvufu tarihi. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Şimşek, S. (2020). Somuncu Baba hazretlerinin evradı. Buhara Yayınları.
- Toprak, İ. H. (2010). Nakşî Halidî Hâkî tarikatında seyr-ü sülûk. Gözde Matbaacılık.
- Uğuz A. Ş. & T, M. (2021). Nitel araştırmalarda anlatı araştırmasının tanımı, kapsamı ve süreci. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 21(1), 85-124.
- Ulu, M. (2016). Şeyh Hamîd-i Veli Somuncu Baba hayatı ve eserleri. Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Kültür Yayınları.
- Ulu, M. (2022). Şeyh Hâmid-i Velî'ye (Somuncu Baba) atfedilen ve ondan bahseden eserlerdeki tasavvufi kavramlar. *Eskiyeni*, 46, 395-426. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1053726>
- Ulu, M. (2024). Tarih, tabakat, arşiv belgeleri ve yazmalar ekseninde Somuncu Baba. Ensar Yayınları.
- Ulu, M.(2021). Şeyh Hâmid-İ Velî (Somuncu Baba) ve Silâhü'l-Mürîdîn adlı eseri. *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 135-146.
- Uludağ, S.(2016). Tasavvuf terimleri sözlüğü. Kabalıcı Yayınevi.
- Yıldırım, A. (2014). Din dünyevileşme ve zühd. Ankara Okulu Yayınları.